

lakttagelser vid en inspektion avseende handläggningen av ärenden om hemlig teleavlyssning m.m.

Den 2 och 3 april 2003 genomförde chefsJO Eklundh en inspektion vid Stockholms tingsrätt. Inspektionen avsåg handläggningen av ärenden om hemlig teleavlyssning m.m. enligt lagen (1952:98) med särskilda bestämmelser om tvångsmedel i vissa brottmål samt handläggningen av de hemliga tvångsmedlen enligt 27 kap. rättegångsbalken (RB).

Följande iakttagelser gjordes beträffande handläggningen av ärenden enligt 1952 års lag.

Vissa akter var mycket omfattande. Skälet härtill var att de innehöll ett stort antal beslut som hade fattats under en period av flera år och som avsåg många personer. I dessa akter fanns såväl initialbeslut som förlängningsbeslut samt handlingar som utvisade att något nytt beslut inte påkallades i fråga om en viss person. Handlingarna i akterna var ordnade kronologiskt och inte efter misstänkt person. Det upplystes vidare att man lade upp ett nytt ärende, när akten blev alltför omfattande.

I akterna fanns inte någon dokumentation av de föredragningar som hade ägt rum. Detta innebar bl.a. att det inte gick att utläsa vilka personer som hade varit närvarande och inte heller i vad mån det vid föredragningarna lämnats uppgifter utöver vad som framgick av de promemior som hade getts in av åklagaren.

I vissa ärenden där brottsmisstanken hade angetts som olovlig kårverksamhet var de uppgifter som lämnats i promemoriorna inte tillräckliga för att man skulle kunna utläsa hur de objektiva rekvisiten i straffregeln var täckta av föreliggande faktiska förhållanden (jfr Säkerhetstjänstkommissionens betänkande [SOU 2002:87] s. 376).

Med anledning av dessa iakttagelser anförde *chefsJO Eklundh* följande.

JO:s granskning är av rättslig art och avser främst tillämpningen av gällande förfaranderegler. Domstolarnas självständighet i förhållande till andra myndigheter följer av 11 kap. 2 § regeringsformen, där det föreskrivs att ingen myndighet, ej

heller riksdagen, får bestämma hur en domstol skall döma i det enskilda fallet eller hur en domstol i övrigt skall tillämpa en rättsregel i ett särskilt fall. Det är således i princip inte en uppgift för JO att överpröva de rättsliga bedömningar och den bevisvärdering som i ett visst fall har gjorts av en domstol eller att ge anvisningar i sådana frågor. Min granskning vid inspektionen har i enlighet härmed i huvudsak inriktats på tingsrättens formella handläggning av tvångsmedelsfrågorna.

Tingsrättens aktbildning har i vissa ärenden inneburit att handlingar avseende flera personer har blandats med varandra på sådant sätt att det inte är möjligt att med en rimlig arbetsinsats följa domstolens handläggning avseende en viss person. Det har vidare upplysts att ett nytt ärende läggs upp när en akt i ett pågående ärende blir för omfattande. En och samma person kan således förekomma i flera ärenden. Detta försvårar ytterligare möjligheterna att i efterhand överblicka det sätt på vilket ett tvångsmedel har använts beträffande en enskild individ. Som jag framhöll redan vid en inspektion av tingsrätten år 1989 bör utgångspunkten vara att misstanke beträffande en och samma person avseende samma brottsliga handlande skall handläggas som ett ärende. Flera personer bör föras samman i ett ärende endast om det finns ett naturligt samband mellan dem, t.ex. att de är misstänkta för delaktighet i samma konkreta brottslighet. Aktbildningen skall styras av domstolens behov och göras på sådant sätt att den främjar överblickbarhet och en rationell handläggning av ärendena. Det är vidare angeläget att en tillsynsmyndighet kan genomföra sin efterhandsgranskning utan onödiga svårigheter. Möjligheterna att överblicka ett ärende förbättras i hög grad om det redan av aktomslaget eller diariet framgår vilka personer som förekommer i ärendet.

En konsekvens av den aktbildning som tillämpas är att det i ett ärende som formellt är öppet kan finnas åtskilliga handlingar som hänför sig till en tvångsmedelsanvändning som inte längre pågår. När det inte längre begärs förlängning av tvångsmedlet beträffande en viss person fattas det inte något beslut om att avsluta ärendet i den delen och handlingarna rörande denne blir liggande kvar i akten i stället för att arkiveras. Jag vill med anledning av detta erinra om att ett beslut om tillstånd till exempelvis hemlig teleavlyssning är ett beslut under rättegång. När ett tillstånd har gått ut och det inte är aktuellt att fatta ett nytt beslut mot samma person, bör ärendet i den delen avskrivas efter en kortare tid. Detta förutsätter en viss bevakning av pågående ärenden. Det kan därför vara lämpligt att tingsrätten i samråd med åklagarmyndigheten utarbetar en rutin för underrättelse till rätten om att någon begäran om förlängning i ett visst fall inte kommer att göras.

Det har upplysts att beslut om användningen av tvångsmedel alltid fattas efter föredragning av åklagaren inför rätten. Det har således förevarit sammanträden i ärendena. Detta framgår emellertid varken av dagboksbladet eller av någon annan handling i akten. Av 6 kap. 3 § RB framgår att anteckningar skall föras vid sammanträden inför rätten. Bland annat skall tid och ställe för sammanträdet samt vilka som deltagit antecknas. En sådan anteckning kan lämpligen göras på dagboksbladet.

Det har vidare upplysts att det förekommer att ytterligare information av betydelse för rättens bedömning lämnas vid föredragningen men att sådan information inte dokumenteras. Jag vill understryka vikten av att de tillkommande uppgifterna antecknas i akten. Det är viktigt ur kontrollsynpunkt men också för det fall att det är en annan beslutsfattare som har att besluta i en fråga om förlängning av användningen av ett tvångsmedel.

Jag vill med anledning av mina iakttagelser beträffande vissa beslut grundade på misstanke om olovlig kårverksamhet framhålla att det självfallet inte får förekomma att det inte är möjligt att av handlingarna i ärendet utläsa grunderna för rättens bedömning av brottsmisstanken. Jag noterar emellertid att chefsrådmannen AA har uppgett att tingsrätten är medveten om den kritik som Säkerhetstjänstkommissionen har framfört i detta hänseende och att tingsrätten beaktar kommissionens synpunkter vid sin prövning i ärendena.

Följande iakttagelser gjordes beträffande handläggningen av ärenden enligt 27 kap. rättegångsbalken.

Vid genomgången konstaterades att det inte vare sig av dagboksbladet eller av någon annan handling framgick att ett sammanträde hade förevarit och vilka som hade varit närvarande vid detta.

I de avslutade ärendena saknades vidare med ett undantag beslut om att ärendet hade avskrivits. I några ärenden iaktogs att det under pågående tillståndsperiod hade kommit in en framställning om avlyssning av en ny teleadress varvid det angavs att den misstänkte hade bytt telefonnummer. Det framgick härvid inte om avlyssningen av den tidigare teleadressen hade upphört eller ej.

Med anledning av dessa iakttagelser anförde *chefsJO Eklundh* följande.

Det skall av en anteckning på dagboksbladet eller på annat ställe i akten framgå att föredragning ägt rum och vilka som då var närvarande.

Ett beslut om tillstånd till exempelvis hemlig teleavlyssning är ett beslut under rättegång. När ett tillstånd har gått ut och det inte är aktuellt att fatta ett nytt beslut i samma ärende bör detta avskrivas efter en kortare tid. Det kan ske t.ex. genom en anteckning på dagboksbladet.

Om det inte längre finns skäl för ett beslut om hemlig teleavlyssning eller hemlig teleövervakning skall åklagaren eller rätten enligt 27 kap. 23 § RB omedelbart häva beslutet. Rätten bör därför, i de fall där det kommer in en framställning om avlyssning av en ny teleadress av det skälet att den misstänkte har bytt telefonnummer, alltid klarlägga hur det skall förfaras med det ursprungliga tillståndsbeslutet.